

Būsiu jums tėvas, o jūs būsite man sūnūs ir dukterys, – taip sako visagalis VIEŠPATS /2Kor 6,18/

2015 m. lapkritis Vilniaus ev. reformatų parapijos tarybos informacinis leidinys Nr. 11 (160)

Leidžiamas nuo 1998 m. lapkričio mėn. ISSN 2029-512X (internete ISSN 2424-4341)

Lapkričio 22 d. šventėme Amžinybės sekmadienį

**AMŽINYBE, Tu – alga išrinktųjų,
Išgąsti piktų, kaltėj mirštančiųjų.
Būk man vis minty, sieloj ir širdy.
Simonas Dachas**

Nuotrauka R. Natkos

AMŽINYBĖ

Amžinybę mes dažnai esame linkę įsivaizduoti kiek pagoniškai – amžinai besitęsiantis laikas, tyliai krentančių auksinių lapų šnaresys, prakilni mirusiųjų paminėjimo šventė, šviesi amžina ramybė, susikauptimas žvakių šviesoje. Belaukdami Amžinybės turime būti dori, daryti gerus darbus ir gyventi ramiai. Be abejo, mes norime ramybės – bet ne vargo, džiaugsmo – bet ne nerimo.

Jėzus negailestingai sugriauna šiuos skaidrius krikščionius vaizdus. Jis mus moko, kad mes esame nelengvoje gyvenimo kelionėje, kurioje

teisingas kelias tėra vienas /plg. Jn 14,6/, kad jokios ramybės, kurią patys savo pastangomis galime susikurti, nėra. Nes turtas neatneša ramybės ir džiaugsmo /plg. Lk 12, 16–21/. Jėzus moko, kad mes turime eiti ne patogiu – plačiu, bet teisingu – nepatogiu siauru gyvenimo keliu /plg. Mt 7,13/. Jis moko, kad turime nuolatos budėti /plg. Mt 25,1–13/, kad mūsų ir pasaulio laukia tai, kas aprašyta Apreiškimo Jonui 14 skyriuje /plg. Apr 14,15–16/, t. y. baisūs vaizdiniai. Su Amžinybe susiję bibliniai vaizdiniai yra ne šviesiai tylūs, ne ramūs, bet tikrai nerimastingi ir labai dinamiški.

Amžinybės dieną mes pagarbiai atsimename jau išėjusius žmones,

už viską maldoje dėkodami Dievui. Maldoje prašykime ne asmeninės ramybės, bet kad Viešpats duotų gyvą neabejingą širdį. Prašykime ne ramybės sau, bet kad įvykdytume Dievo valią. Prašykime palaiminimų, kuriais Jis palaimina alkstančius bei trokštančius teisybės, taikdarius ir kenčiančius dėl Jėzaus Kristaus. Tuomet būsime kitokioje ramybėje ir Amžinybėje:

Aš jums palieku ramybę, duodu jums savo ramybę. Ne taip aš ją duodu, kaip duoda pasaulis. Tenebūgštauja jūsų širdys ir teneliūdi! /Jn 14, 27/.

Kun. Tomas Šernas

Reformacijos dienos ir Jubiliejinis kunigaikščių Radvilų minėjimo vakaras

Lapkričio 3 dieną Mokslų akademijoje įvyko disputas „LDK savarankiškumo sargyboje,“ kurio dalyvės doc. Ingė Lukšaitė, prof. Dainora Pociūtė-Abukevičienė ir prof. Raimonda Ragauskienė.

Minėjimo vakarą pradėjo jungtinio *Vilniaus ev. reformatų Giesmės* ir *Pagirių dainorių* choro atliekamos giesmės (vadovė ir dirigentė Janina Pamarnackienė).

Šiomet minimos Mikalojaus Radvilos Juodojo 500-osios gimimo ir 450-osios mirimo metinės. Kartu prisimintas ir pusbrolis Mikalojus Radvila Rudasis. „Gerbiami istorijos mylėtojai, džiugu, jog taip gausiai šį vakarą susirinkote ir esate neabejingi mūsų tautos didžiavyriams – Radviloms,“ – vakarą sveikinimo žodžiu pradėjo Lietuvos Reformacijos istorijos ir kultūros draugijos pirmininkas Donatas Balčiauskas. Visus susirinkusius pasveikino ir Mokslų akademijos viceprezidentas prof. Domas Kaunas, pakvietęs paminėti kunigaikščius Radvilas bei Reformacijos dieną.

Disputą pradėjusi prof. Raimonda Ragauskienė pašmaikštavo, jog Radviloms Juodajam ir Rudajam tikriausiai norėtųsi, kad apie juos sklistų garsas: „...jie buvo giliai persismelkę patriarchiškumo dvasia, tik gal ir nesuprastų, kad apie juos kalba... trys moterys. Jiems atsakyčiau trumpai: tokie dabar laikai...“ Ji taip pat trumpai pristatė ir Radvilų Rudąjį, nes yra jo asmenybės tyrinėtoja.

Disputą tęsė prof. Dainora Pociūtė-Abukevičienė, kurios manymu,

pusbroliai Radvilos buvę labai skirtingi charakteriais, visuomenine veikla. „Radvila Juodasis buvo spalvingesnė, Europinio mąsto figūra. Jis – pirmasis lietuvis, įtrauktas į draudžiamųjų knygų autorių sąrašą *Index librorum prohibitorum** aktyviosios kontrreformacijos laikais. Jis diskutavo, susirašinėjo su Vakarų Europos Reformacijos lyderiais J. Kalvinu, H. Bulingeriu ir kitais,“ – teigė prof. D. Pociūtė-Abukevičienė.

Doc. Ingė Lukšaitė pasidžiaugė anksčiau kalbėjusių prelegentių įžvalgomis. „Kaip ir buvo minėta, Radvila Juodasis buvo įtakingesnis už savo pusbrolių Rudąjį, tačiau pastarasis, kaip reta, sugebėjo atsirinkti ir telkti žmones. Labai įdomus yra Radvilų Juodojo ir Rudojo tarpusavio susirašinėjimas. Tikiu, jog tai kada nors bus aprašyta,“ – dalijosi mintimis ir viltimis doc. Ingė Lukšaitė.

Vakare dar ilgai netilo kalbos ir gausiai susirinkusios auditorijos siunčiami klausimai disputo dalyvėms. Viliamės, jog tokie solidūs mokslo renginiai paskatins visuomenės domėjimąsi Lietuvos Reformacijos istorija.

Viktorija Liauškaitė

* *Index librorum prohibitorum* –

Katalikų bažnyčios draudžiamųjų leisti, skaityti ir platinti knygų sąrašas.

Sąrašai buvo sudaromi siekiant išsaugoti tikėjimo grynumą ir dorą.

Romoje pirmasis *Index librorum prohibitorum* išleistas 1557 m. popiežiaus Pauliaus IV (1555–1559) iniciatyva, bet vėliau dėl nežinomų priežasčių buvo atšauktas. 1559 m. parengtas naujas indeksas, draudžiantis 550 kūrinių ir jų autorių darbų, įskaitant visus Pjetro Aretino, Nikolo Makiavelio, Erazmo Roterdamičio ir Fransua Rablė darbus. Šis indeksas susidūrė su rimtu pasipriešinimu net Bažnyčios viduje, todėl Tridento susirinkimas jį peržiūrėjo ir 1564 m. išleido popiežiaus Pijaus IV parengtą *Tridento indeksą*. Juo buvo remiamasi iki 1897 m., kol Leonas XIII išleido *Index Leonianus*.

Index librorum prohibitorum viršelis, Venecija, 1564

Be Mikalojaus Radvilos Juodojo, į draudžiamųjų knygų autorių sąrašą buvo įtrauktas ir XVI a. Lietuvos reformatų teologas ir mąstytojas Andrius Volanas, rašęs daugiausia lotyniškai. 1907 m. popiežius Pijus X į draudžiamųjų knygų sąrašą įtraukė J. Ambraziejaus 1906 m. išleistą knygą *Trumpas Rymo katalikų katekizmas*. Tai vienintelė lietuviška knyga, įtraukta į šį sąrašą už raginimą klausyti tik lietuvių vyskupų.

Paskutinis, dvidešimtas, *Index librorum prohibitorum* išleistas 1948 m. 1966 m. popiežius Paulius VI sąrašą panaikino.

Pagal https://en.wikipedia.org/wiki/Index_Librorum_Prohibitorum

Radvilų giminei skirta tarptautinė konferencija

Lapkričio 12–14 dienomis Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmuose vyko tarptautinė mokslinė konferencija *KUNIGAİKŠČIAI RADVILOS. Garsiausia Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės didikų giminė*.

Konferencijos globėjai – kunigaikščiai Motiejus ir Mikalojus Radvilos, Mikalojaus Radvilos Juodojo-Nesvyžiaus-Olykos šakos palikuonys. Į konferenciją atvyko ir dar vienas Nesvyžiaus šakos kunigaikštis Dominykas Radvila. Konferenciją organizavo: LDK valdovų rūmai, Vilniaus universiteto Istorijos fakultetas, Lietuvos istorijos instituto LDK Istorijos skyrius.

Renginyje perskaityta net 42 pranešimai aštuoniomis temomis: *Radvilos, Juodasis, Tikėjimas (Religija), Valstybė, Karyba, Ikonografija, Kultūra, Topografija*. Pranešėjai – įžymūs Radvilų ir XVI–XVIII a. istorijos žinovai iš penkių šalių: be šeiminių – Lietuvos mokslininkų, atvyko Lenkijos, Baltarusijos, Austrijos, Jungtinės Karalystės įvairioms mokslo bei kultūros institucijoms atstovaujančių mokslininkų.

Per tris dienas, registracijos duomenimis, renginyje dalyvavo per tris šimtus dalyvių ir Radvilų giminės istorija besidominčių klausytojų.

Konferencija vyko lenkų ir lietuvių kalbomis. Pažymėtina, kad lenkų kalbą puikiai įvaldė ir mūsų istorikai, ir baltarusiai.

Tokia konferencija ne atsitiktinai surengta šiais metais ir būtent LDK valdovų rūmuose: 2015 metais sukako 500 metų kai gimė ir 450 metų kai mirė vienas iškiliausių Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valstybininkų – Lietuvos kancleris ir Vilniaus vaivada kunigaikštis Mikalojus Radvila Juodasis. Su jo asmeniu yra tiesiogiai susiję ir Valdovų rūmai. Juose jis posėdžiaudavo, priiminėjo interesantus, netoli šių rūmų buvo jo rezidenciniai rūmai.

Konferencija buvo pradėta diplomatų, Lietuvos ir Lenkijos ambasadų atstovų, Kultūros ministerijos atsakingų asmenų sveikinimais.

Konferenciją atidarant Lenkijos valstybiniais apdovanojimais už nuopelnus populiarinant Lietuvos ir Lenkijos istoriją buvo apdovanoti Valdovų rūmų muziejaus direktorius

Kunigaikštis Motiejus Radvila

Vydas Dolinskas ir Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos direktorius doc. dr. Sigitas Narbutas.

Globėjų – kunigaikščių Radvilų vardu kalbėjo ir pranešimą *Radvilos – istorinis paveldas – giminės perspektyva* perskaitė šiltai sutiktas kunigaikštis Motiejus Radvila.

Po jo kalbėjo ir *Radvilos* vardo kilmę bei Radvilų giminės iškilimą XV–XVI a. pr. nagrinėjo Vilniaus universiteto profesorius dr. Rimvydas Petrauskas.

Mokslininkas iš Austrijos, Lenkijos mokslų akademijos Mokslo atstovybės Vienoje, profesorius habil. Dr. Boguslavas Dybašas perskaitė pranešimą *Radvilos kaip lenkų ir lietuvių atminties vaizdinys*.

Visi perskaityti pranešimai buvo įdomūs, informatyvūs, pateikę nemažai naujos, mums nežinomos ar menkai žinomos medžiagos. Tačiau įdomiausi mums – reformatams buvo duomenys apie Radvilos Juodojo asmenybę, Radvilų tikėjimą, Radvilas kaip valstybės vyrus, topografiją. Pranešėjos prof. dr. Raimonda Ragauskienė, prof. habil. dr. Jūratė Kiaupienė, prof. habil. dr. Dainora Pociūtė-Abukevičienė savo pranešimuose išsamiai nagrinėjo Radvilos Juodojo asmenybę istorijos kontekste, pabrėžė jo valstybingumą, ištikimybę tėvynei – Lietuvos Didžiajai Kunigaikštystei, nuopelnus Reformatų Bažnyčiai ir apskritai protestantiškos minties skleidimui Abiejų Tautų Respublikoje. Doc. habil. dr. Ingė Lukšaitė nagrinėjo Bir-

Doc. habil. dr. Ingė Lukšaitė

žų–Dubingių šakos Radvilų vaidmenį LDK konfesionalizacijai XVII a. pirmoje pusėje. Jai, be to, diskusijose teko ginti kunigaikščių Radvilų išsilavinimą, priminti konferencijos dalyviams, kad kunigaikščiai savo ir karaliaus dvare buvo kryptingai lavinami, mokomi tų metų svarbiausių kalbų, karybos meno, ruošiami būti valstybininkais. Reformatų Radvilų didžiulis nuopelnas – LDK įvestas dviejų lygių mokymas: pradinis prie kiekvienos parapijos ir aukštesnis – kolegijos Kėdainiuose, Kražiuose, Slucke bei dėtos pastangos įkurti universitetą.

Įdomus buvo Lenkijos mokslų akademijos Istorijos instituto mokslininkės dr. Anos Kalinovskos pranešimas apie Jonušo Radvilos misiją Londone. Jaunasis Radvila – Kristupo II sūnus būdamas dvidešimt vienerių metų kaip diplomatas atstovavo Abiejų Tautų Respublikai ir paliko puikų įspūdį. Iš kitos profesorės – Jungtinės Karalystės Aberdyno universiteto – dr. Karinos Friedrich daug naujo sužinojome apie paskutinį Dubingių-Biržų linijos kunigaikštį Boguslavą Radvilą, kuris po 1655 metų karo įvykių ir pusbrolio Jonušo Radvilos mirties rezidavo Prūsijoje – Karaliaučiuje, buvo Prūsijos valdytojas (1657–1669), be to, gan aktyviai dalyvavo ir Abiejų Tautų Respublikos gyvenime, valdė dvarus dabartinės Baltarusijos teritorijoje, gynė reformatų reikalus, skyrė išlaikymą reformatų mokykloms, bažnyčioms.

Jaunas baltarusių mokslininkas iš Minsko Istorijos instituto Mikola Volkau gražia lenkų kalba papasakojo apie Radvilų tvirtoves baltarusiškose Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės žemėse per 1654–1667 metų karą. Jo pranešime paminėtos ir skaidrėse rodytos: bastioninė pilis Nesvyžiuje, Liubčia, Myras, Sluckas, Koidanovas, Kopysius, Kopylis, Kleckas, Svysločius – tai vietovės, kuriose ilgiausiai išsilaikė reformatų parapijos.

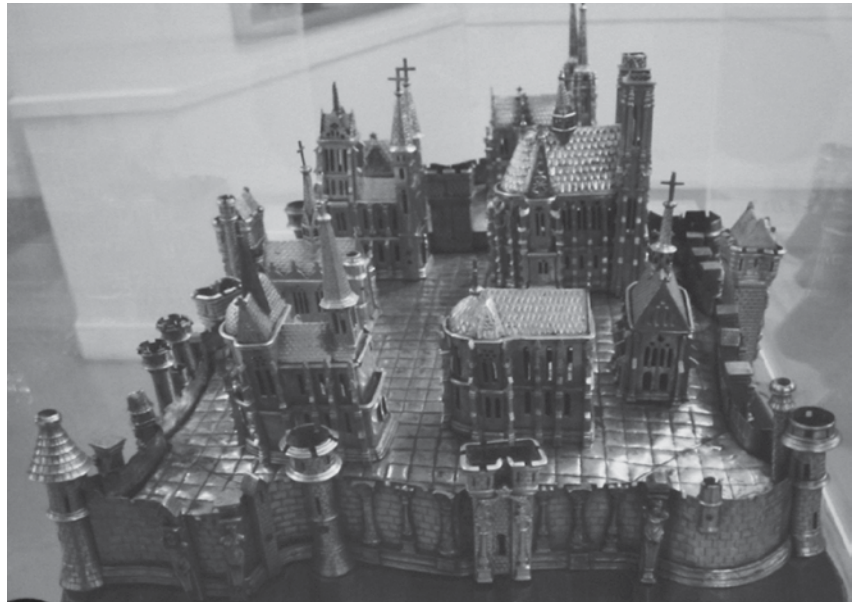
Vilniaus universiteto mokslininkas dr. Tomas Čelkis pranešime „*Radvilų sienų*“ samprata LDK delimitaciniuose procesuose XV–XVI a. papasakojo apie tų metų šalies sienų delimitaciją, daugiau apsistoiant kaip tai buvo daroma nustatant sieną tarp Livonijos ir Biržų kunigaikštystės.

Lenkų Marijos Kiuri-Skladovskos universiteto Liubline mokslininkas prof. habil. dr. Dariušas Chemperekas atskleidė kunigaikščio Radvilos Juodojo vaidmenį Jano Kochanowskio poezijoje. Kochanowski studijavo Karaliaučiuje ir grįžęs po studijų kunigaikščio Radvilo Juodojo žmonai Elžbietai dedikavo savo poemą *Zuzana*, taip pat keletą poezijos kūrinių parašė kunigaikščiui.

Poetas sukūrė gana daug giesmių, išvertė psalmių, kurios buvo įtrauktos į reformatų giesmynus.

Kochanowskio giesmė *Czego chcesz od nas Panie za twe hojne dary* buvo išspausdinta daugelyje XVI–XVII a. lenkiškų reformatų giesmynų. Šios giesmės vertimas išplito ir į lietuviškus giesmynus – *Ko nor' nuog mūsų, Pone, už dovanas gausias*.

Apie Radvilų giminės nuopelnus kultūrai, menui savo pranešimuose kalbėjo ir kiti mokslininkai: Katovicų Silezijos universiteto profesorė habil. dr. Mariola Jarczykowa pranešime *Radvilos – XVI ir XVII a. oratoriai*, Lietuvos istorijos instituto mokslininkė dr. Agnė Railaitė-Bardė – *Jungtiniai herbai Radvilų giminės istorijoje*, Vavelio karališkosios pilies mokslo darbuotojas Krzysztofą Czyzewskis – *Radvilų votas Krokuvos katedroje*, Baltarusijos nacionalinės mokslų akademijos Istorijos instituto docentė dr. Anastasia Skepyan – *Jonušas Radvila ir jo dvaras*.

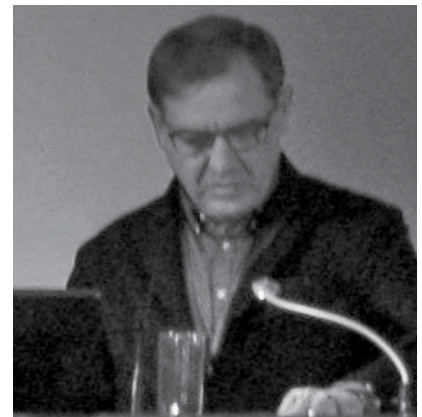
Radvilų votas Krokuvos katedroje

Paskutinės dienos popietiniai pranešimai buvo skirti topografijos temai. Su didžiuliu įdomumu svečiai ir vilniečiai išklausė Vilniaus universiteto profesoriaus dr. Albino Kuncevičiaus pasakojimą, gausiai iliustruotą skaidrėmis, apie Radvilų kapavietės tyrimus Dubingiuose.

Apie kunigaikščių Radvilų prabangą Vilniaus dvaruose, rūmuose XVI–XVIII a. kalbėjo Lodzės universiteto profesorius habil. dr. Tadeušas Bernatovičius. Lietuvos edukologijos instituto doc. dr. Deimantas Karvelis išsamiai papasakojo apie Radvilų Biržų pilies statybą XVII a. pirmoje pusėje ją valdant Kristupui II Radvilai ir vėliau – Jonušui Radvilai, tęsusiam tvirtovės rekonstrukcijos darbus.

Paskutinio pranešimo prelegentas Kėdainių krašto muziejaus direktorius Rimantas Žirgulis skaidrėmis pateikė *Kėdainius kaip privatų kunigaikščių Radvilų miestą*, kurį nuo 1447 m. iki 1813 m. valdė Radvilos.

1447 metais pirmuoju Kėdainių savininku tapo Radvila Astikaitis (1384–1477). Po jo valdė Jonas III Radvila, Ona Radvilaitė-Kiškienė, jos sūnus Jonas Kiška, kuris išrūpino Kėdainiams Magdeburgo teises, jo laikais sukurtas ir pirmasis miesto herbas. Miestas išlaikė savivaldą iki 1795 metų, kai miesto savininkas Dominykas Jeronimas Radvila sutiko su okupacinės rusų kariuomenės reikalavimu ir miesto savivaldą panaikino.

Prof. dr. Albinas Kuncevičius

Skaidrė iš R. Žirgulio pranešimo

Kunigaikščio Jonušo Radvilos valdymo metu Kėdainiai tapo tolerancijos pavyzdžiu, jame puikiai sugyveno lietuviai, lenkai, škotai, vokiečiai, žydai, rusai. Buvo išpažįstamas reformatų, liuteronų, judėjų, katalikų ir stačiatikių tikėjimas. Pastarieji buvo mažuma, bet irgi turėjo savo maldos namus – cerkvę, kurią Jonušas pastatė savo antrajai žmonai stačiatikei Marijai Lupu.

Kėdainiuose iki šių dienų išliko visų šių konfesijų maldos namai, deja, žydų sinagogos (vasarinė ir žieminė) – tik kaip kultūros, istorijos objektas. Kėdainių ev. reformatų bažnyčia nuo XVIII a. pradžios iki šių dienų – kunigaikščių Radvilų nekropolis. Tarybiniais metais kunigaikščių Radvilų mauzoliejus buvo išniekintas, bažnyčia iš pradžių paversta grūdų sandėliu, vėliau joje buvo sporto salė, kunigaikščių palaikais žaidė vaikai. Dabar mauzoliejus sutvarkytas, kunigaikščių Radvilų palaikai vėl ilsisi restauruotuose karstuose.

1655 metais Kėdainiai buvo tapę „Laikinąja sostine“. Tų metų spalio 20 d. Kėdainių vardas dėl juose pasirašytos LDK unijos su Švedija pateko į istoriją.

Prelegentas R. Žirgulis konferencijos dalyviams parodė skaidrę, kurioje galėjome pamatyti po šimto metų į Kėdainių reformatų bažnyčią sugrąžintą šviestuvą, beveik prieš keturis šimtus metų Kristupo II Radvilos parvežtą iš Smolensko.

Antros konferencijos dienos vakare įvyko koncertas, nukėlęs dalyvius į XVIII a. – *Svečiuose pas Motiejų Radvilą: Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės diduomenės muzikinė aplinka*. Styginių kvartetas *Art Vio* atliko Motiejaus Radvilos (1749–1800), Mykolo Kleopo Oginskio (1765–1833), Džovanio Batistos Viočio (1755–1824) kūrinius.

Konferenciją užbaigė Valdovų rūmų muziejaus direktorius dr. Vydas Dolinskas, pasidžiaugęs, kad per tris dienas jos darbe dalyvavo rekordinis skaičius neabejingų istorijai žmonių. Juk sakoma, kad Lietuvos valstybės istorija – tai Radvilų giminės istorija. Nuo XV a. nagrinėjant bet kurį Lenkijos Karalystės ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorijos laikotarpį neišvengiamai susiduriama su kunigaikščių Radvilų gimine.

Po metų konferencijos medžiagą planuojama išleisti lietuvių ir lenkų kalbomis, taiga bus galima įsigyti bei susipažinti su konferencijos medžiaga ir tiems, kurie dėl vienokių ar kitokių priežasčių negalėjo dalyvauti ar ne visus pranešimus išklausė.

D. Gudliauskienė

Tarptautinė paroda apie kunigaikščius pusbrolius Radvilas

Tarptautinė paroda „Pusbroliai Mikalojai (Rudasis ir Juodasis) Radvilos – didingos kunigaikščių epochos pradžia“, pradėjusi savo kelią Biržų „Sėlos“ muziejuje, pabuvojęs Kėdainių krašto muziejuje, atkeliavo į Vilnių ir eksponuojama nacionalinio Lietuvos dailės muziejaus Radvilų rūmuose. Paroda skirta Mikalojaus Radvilos Rudojo ir Mikalojaus Radvilos Juodojo 500-osioms gimimo metinėms.

Parodos idėja gimė prieš porą metų vykdyto tarptautinio projekto „Kunigaikščių Radvilų keliais“ metu. Projektą inicijavo Kėdainių krašto muziejus, kviesdamas kultūriniam bendradarbiavimui Lietuvos, Baltarusijos ir Lenkijos muziejus, turinčius sąsajų su vienos garsiausių ir iškiliausių Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės giminė – kunigaikščių Radvilų – paveldu.

2013 metais Kėdainiuose buvo organizuota įžanginė konferencija, doc. dr. Deimantas Karvelis per pusmetį parengė turistams skirtą vadovą „Tarptautinis kunigaikščių Radvilų kelias“ po vietoves, susijusias su kunigaikščiais Radvilomis, esančias istorinėse Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės žemėse. Parodos koncepcija – atspindėti giminės klestėjimo laikotarpį – XVI–XVII amžių.

Parodoje eksponuojami artefaktai iš Lietuvos, Baltarusijos ir Lenkijos muziejų: Biržų krašto muziejaus „Sėla“, Kėdainių krašto muziejaus, Nacionalinio muziejaus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Valdovų rūmų, Nacionalinio Baltarusijos istorijos muziejaus, muziejaus „Myro pilies kompleksas“, Pietų Palenkės muziejaus Palenkės Bialoje bei Lietuvos dailės muziejaus Radvilų rūmuose po Dubingių piliavietės archeologinių kasinėjimų surasti ir pastoviai eksponuojami radiniai.

Parodą planuojama tęsti ir 2016 metais, ją pervežant ir pristatant Baltarusijos bei Lenkijos muziejuose.

„V.r.ž.“ inf.

Apie galimą teritorijos sutvarkymą prie Biržų evangelikų reformatų bažnyčios

Lapkričio 7–8 dienomis Biržuose įvyko antrasis kūrybinių dirbtuvių „Biržų viešųjų erdvių vizija“ raundas. Biržų rajono savivaldybės ir Lietuvos architektų sąjungos organizuojamose architektūrinėse-urbanistinėse kūrybinėse dirbtuvėse kuriamos idėjos, kaip galėtų atrodyti Biržų veidą formuojančios Pilies teritorija, parkas greta Reformatų ir J. Bielinio gatvių, J. Janonio ir Miesto aikštės ir želdynas Žvejų gatvėje.

Proceso moderatorės dr. Giedrė Godienė ir Elena Archipovaitė apibendrino ir pristatė pirmojo raundo metu iš biržiečių surinktus pasiūlymus, demonstravo, kaip visų biržiečių pastangomis išsiplėtė ir pagilėjo visuomenės suvokimas apie šias erdves.

Surinkti duomenys buvo apibendrinti, iškeltos idėjos lokalizuotos, erdviškai susistemos ir tapo vienu iš atskaitos taškų, profesionaliai kuriant viešųjų erdvių vystymo pasiūlymus. Buvo išrinkti bendruomenių „ambasadoriai“. Šie biržiečiai lapkričio 27–29 dienomis vykšančiose architektūrinėse kūrybinėse dirbtuvėse dalyvaus kaip patarėjai architektų grupėms – dirbs kartu su profesionalais ir perduos bendruomenės pageidavimus architektams.

Po didelių diskusijų bendru sutarimu nuspręsta, kad bendruomenės balsą atstovaus 8 ambasadoriai, tarp jų Donatas Balčiauskas ir Merūnas Jukonis.

Pateikiame vieną iš raštiškai pateiktų nuomonių – Biržų ev. reformatų parapijos klebono kun. Rimo Mikalausko viziją.

„Spalio 7 d. ir lapkričio 7 d. Biržų pilies arsenale ištisą dieną virė diskusijos, vyko paskaitos dėl Biržų miesto ateities. Paskutiniame susitikime buvo sudaryta „miesto ambasadorių“ grupė, kurie lapkričio 25 d. susitiko su architektų komanda ir toliau derino atskirų miesto erdvių viziją. Apie susitikimus pilyje jau buvo rašyta spaudoje, o apie spalio 26 dienos susitikimą, tikiuosi, taip pat sulauksime informacijos. Buvau aktyvus abiejų ankstesnių susitikimų dalyvis, juose teikiau savo įžvalgas, dalį pateikiau raštu. Suprantama, dėl laiko stokos susikoncentravau į mums, evangelikams reformatams, labiausiai jautrią – Biržų miesto erdvę

prie evangelikų reformatų bažnyčios. Kol yra laikas tomis vizijomis dalintis ir architektai „dėlioja“ jas savo virtualiuose planuose, skubu šias vizijas pateikti mūsų visuomenei, kiek papildydamas ar pataisydamas tai, ką jau esu raštu pateikęs „architektų dirbtuvėms“. Tikiuosi, jog šia informacija labiau paskatinsiu mūsų tikėjimo brolius ir seses pasidomėti savo protėvių dvasiniu-kultūriniu paveldu, o taip pat pilietiškai kurti aplinką, kurioje gyvensime, jei tokia Dievo malonė, ateityje.

Biržų evangelikų reformatų bendruomenė, kaip organizuota institucija, pergyvenusi įvairius laikotarpius, pakilimus ir negandas, veikia nuo XVI a. pabaigos. Apdovanota Jo šviesybės Biržų–Dubingių kunigaikščio Mikalojaus Radvilos Rudojo žeme bei bažnyčios pastatu prie Apaščios ir Širvėnos krantų. Sovietmečiu bažnyčia ir jos teritorija buvo nusavinta valstybės. Po 1991 metų buvo pradėtas nusavinto turto gražinimas bendruomenei, deja, įvykdytas tik iš dalies. Didžioji dalis minimos teritorijos taip ir lieka valstybės valdoma. Nepaisant to, mūsų bendruomenė ir toliau tiek gražintą, tiek nusavintą kunigaikščio fundacijos „švarios Evangelijos Bažnyčiai“ dalį vertina kaip savo istorinį-kultūrinį paveldą, jaučia didelę atsakomybę už ją. Kaip pavyzdį pateikiu nesenus įvykius, kuomet buvo tiesiamas pėsčiųjų takas palei Širvėnos ežerą. Takas pasuko ir kirto pusiau rytinį fundacijos sklypą, juridiskai šiandien priklausantį valstybei ne Bažnyčiai. Dėl projekto taku pusiau dalinti istorinį sklypą protestavome, gavome KVAD'o specialistų palaikymą ir mūsų nuogaštavimai buvo išgirsti (esame dėkingi Biržų r. tuometinei merei I. Varzienei). Projektas buvo pataisytas, takas nuvestas šalia mi-

nimo sklypo.

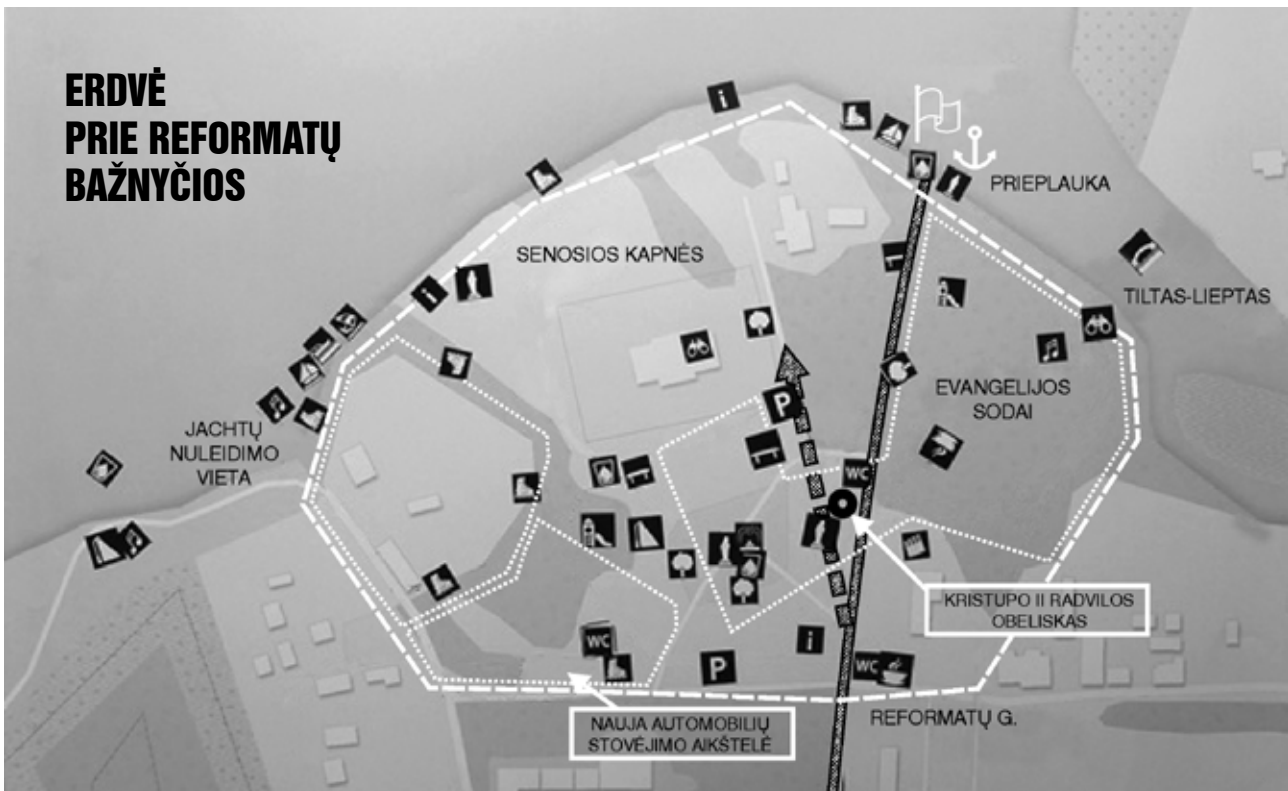
Teritoriją prie evangelikų reformatų bažnyčios, kurią ketinama sutvarkyti, suskirstyčiau į šias tvarkymo erdves:

Nr. 1. Teritorija nuo bažnyčios link ežero tako bei į vakarus (keiliukas link ežero). Šioje teritorijoje siūlyčiau nieko nedaryti, palikti žalią veją, nes jos didžioji dalis – XVI a. kapinynas. Reiktų sutvarkyti tik įvažiavimą, skirtą bažnyčios aptarnavimui bei vejos priežiūros darbams ir išėjimui į taką prie ežero.

Nr. 2. Teritorija į pietus, t.y. buvusios estrados pylimai. Spėjama, jog apie 20 metrų į pietus nuo šventoriaus – XVI a. kapinyno teritorija. Reikalingi archeologiniai tyrimai. Toliau – XX a. vidurio archeologinių tyrimų metu buvo atrastas miesto gynybinės sienos pamatų fragmentas. Yra galimybė dalį jo atidengti ir eksponuoti, pastatant stendą, pasakojantį apie Biržų archeologinį paveldą. Šios teritorijos dalyje prie šventoriaus, kur yra vėliavų stiebai, – juos palikti, ten įrengiant bažnyčios reprezentacinį stendą/stelą ir šioje vietoje suformuoti nedidelę automobilių stovėjimo aikštelę. Ji reikalinga pamaldų dalyviams, o taip pat ekskursijoms, kurios lanko bažnyčią.

Nr. 3. Tolimesnė buv. estrados vieta į pietus – atvira erdvė, kur galimi neaukšti želdiniai, takai. Palei Bielinio gatvę galimas neaukštų pastatų užstatymas (ties kitoje pusėje esančiais ūkiniais pastatais, link planuotos bibliotekos statybvietsės, bet ne link stoties, o buvusio pietinio estrados pylimo dalis). Buvusio vakarinio pylimo dalyje įrengti vaikų žaidimų aikštyną su suoliukais tėvams (kaip Sereikiškių parke, Vilniuje).

Nr. 4. Dalis buvusio pietinio pylimo ir rytinis pylimas. Šioje vietoje siūlau suformuoti tiesų kelią

link bažnyčios, paliekant ir esamą link ežero. Tų gatvių trikampyje būtų tinkama erdvė kunigaikščio Kristupo II Radvilos įamžinimui obelisko formos paminklu.

Nr. 5. Teritorija į rytus, t.y. antrosios klebonijos ir kitų ev. reformatų posesijų teritorija. Tinkama vieta pirmame architektūrinių dirbtuvių susitikime mano įvardintam Reformacijos parkui su takeliais ir nedideliais paminkliniais stendais. Juose būtų įamžinamos ir skleidžiamos istorinės, kultūrinės žinios su dvasinio paveldo užrašais, kaip yra evangelikų tradicijoje – kukliai, solidžiai, t. y. paminklai be „abrozielių“. Norėčiau pakeisti savo siūlytą pavadinimą, nes „Reformacijos parkas“ jau yra numatytas Vilniuje, todėl Biržuose verčiau šią vietovę įvardinti „Evangelijos sodai ar parkas“. Jame būtų pristatomas ne tik Reformacijos, bet platesne prasme – krikščioniškas evangelinis paveldas, neatsiejamas nuo šios teritorijos praeities. Todėl čia gali būti atidengtos arba kitaip pažymėtos archeologų radinių vietos, pvz. K. Duderio atrastas akmens amžiaus palaidojimas (prie pėsčiųjų tako). Daugiau apie šios vizijos detales šį kartą nesiplėsiu.

Nr. 6. Pačiame šiauriniame šios teritorijos taške, kur Reformatų gatvė atsiremia į pėsčiųjų taką, prie

tako ežero pusėje ideali vieta Inkarui pastatyti su stiebu vėliavai ir stendu, kuriame būtų pristatoma kunigaikščių Radvilų idėja – politinė vizija, išsakyta 1630 m. Varšuvos Seime apie Lietuvos–Lenkijos valstybės, kaip jūrų valstybės, ateitį. Su miesto architektu jau yra suderinta šioje dalyje nedidelės jūrų skautų prieplaukos (uosto) statyba. Ypač aktualu yra šią Apaščios pakrantę išvalyti nuo meldynų ir menkaverčių krūmų.

Nr. 7. Vertas dėmesio siūlymas sujungti pėsčiųjų taką su Latvvygalos g. tiltu nuo vietos, kur dabar įrengta poilsio aikštelė. Statant tiltą kviečiu numatyti galimybę pro šį tiltą praplaukti laivams su stiebais aukščiau upe iki Basanavičiaus gatvės.

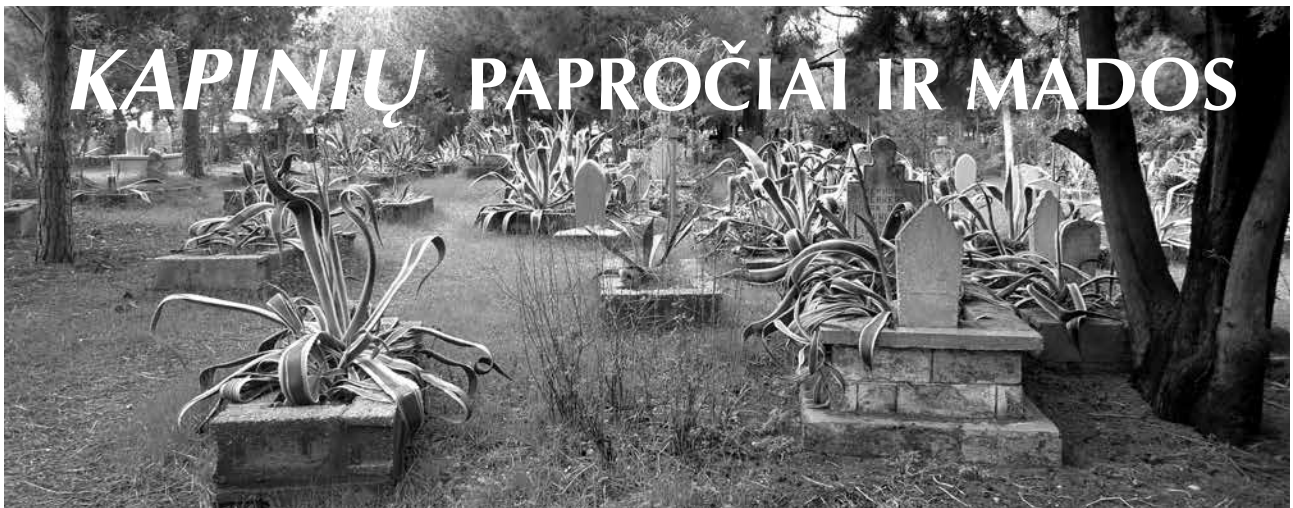
Nr. 8. Panaikinti viršžeminę elektros liniją nuo Latvvygalos g. link bažnyčios, ją paslepiant po žeme, nes ypatingai dargo bažnyčios vaizdą iš jos frontoninės pusės, sykiu ir visą siūlomą teritoriją „Evangelijos sodai“ iš rytinės pusės.

Nr. 9. Apžvalgos aikštelė ev. reformatų bažnyčios bokšte. Dalinantis vizijomis kai kuriems dalyviams kilo minčių atstatyti „velnio ratą“ šalia bažnyčios. Pati idėja – iš paukščio skrydžio pažvelgti į miestą ir ežerą – puiki, bet tik ne dar vienas griozdiškas statinys prie senos architektūros bažnyčios! Tuoj pat kilo

mintis, Rygos miesto pavyzdžiu, įrengti apžvalgos aikštelę bažnyčios bokšte. Viliuosi, jog tai nėra techniškai sunkus ir brangus uždavinys. Esu šia idėja pasidalinęs su parapijiečiais – negirdėjau nė vieno prieštaravimo. O turint omeny, jog bažnyčių neretai aplanko ekskursijų grupės, toks pasikėlimas į bokštą tik padidintų apsilankyti norinčių skaičių, o jiems suteiktų neišdildomų įspūdžių.

Tikiuosi, jog skaitytojas supranta, kad tai tėra vizija. Tiesa, ji nėra vien mano asmeninės vaizduotės produktas. Apie tai esu kalbėjęs su parapijiečiais tiek asmeniniuose pokalbiuose, tiek dauguma tų minčių buvo pasidalinta Biržų evangelikų reformatų parapijos seniūnų Tarybos posėdžiuose. Visai normalu, jog gali būti ir kitokių pasiūlymų, gal būt, priešingų šiems. Kiek žmonių, tiek gali būti nuomonių. „Architektų dirbtuvių“ patirtis liudija, jog dauguma nuomonių sutampa arba išsiskiria neesmingai, kai laikomasi tų pačių principų. Mūsų principas šioje miesto erdvėje išsaugoti istorinį-kultūrinį paveldą. Jis neatsiejamai susijęs su mūsų konfesija ir jos tradicija. Su mūsų misija šiandien ir ateityje.“

Kun. Rimas Mikalauskas
Biržų evangelikų reformatų
parapijos klebonas

Kapinaitės Turkijoje, šalia Alanijos

Kapinių mados - Lietuvoje ir svečiose šalyse

Šis straipsnis – emocija gimė lapkričio 2-ąją, taigi Vėlinių dieną, kuomet tautiečiai, nešini žvakių maišais, didesnių ar mažesnių gėlių puokštėmis, būriais ir pavieniui, ratuoti ir pėsti traukė į Lietuvos kapines. Aš gi tądien, sekdama paskui juodą katiną, kuris buvo aiškiai pavargęs nuo begalinio pusnuogių žmonių dėmesio (gyvūnas nuo ryto su savogentainiais taikiai vartėsi palmių šešėliuose viename gražiausių Turkijos kurortų – Alanijos – Kleopatros paplūdimyje, o juos, vis pasikeisdamos glostė vokiečių, olandų, skandinavų, rusų rankos), atsidūriau... kapinėse, apjuostose sena, gėlių girliandoje paskendusioje tvora. Čia pat, už jos – pliažas, jūra. Gyvenimo džiaugsmas. Kiek kartų eita pro tą tvorą! Ir niekad nepastebėta tų vos žiūrimų vartelių, kuriuos tądien atverti privertė žaliaakis šelmis. Pralindęs pro jų apačią, stabtelėjo, palaukė lyg koks „Kivedos“ gidas, kol perprasiu atidarymo mechanizmą, ir visą laiką lydėjo po kapinaites, priaugusias galingų agavų. Gyvūnas elgėsi lyg žinodamas keistą mano „pomėgį“ – bet kurioje pasaulio šalyje stengiuosi aplankyti

jos kapines. Tylos zoną. Gal todėl, kad man kapinės asocijuojasi ne su mirusiais, o su... pačia manimi. Tikra, neskubančia. Čia nereikia apsimetinėti, nereikia ieškoti veiksmų maskuojančių žodžių. Čia viskas tikra. Net tylą, kurioje lizdus suka pačios gražiausios, iš vaikystės parskrendančios mintys. Ir liūdesys, kad ir čia įsisuko vartotojiška mada...

Mano gimtoje Kelmėje yra kelios kapinės. Visad stengiuosi užsukti į senąsias, kur tie patys sukrypę kryžiai, labai pavargę antkapiai, tas pats tarp medžių vingiuojantis mano vaikystės takas bei dailia lelijų motyvų tvorele aptvertas niekad nepažintų žmonių kapas. *Čia ilsisi Gruzdžių šeima iš Suvartuvos, jų teta Alfonsa Beresnevičiūtė ir sena nenė Ona Plunksnytė...* Man, vaikui, ta Suvartuva siejosi su tolimais, neatrastais

kraštais, nenė kažkodėl su baltaplauke moterimi, prižiūrėjusia įnoringą mergaitę. Kaskart grįžusi į Kelmę pasuku šiuo takeliu, džiaugiuosi, kad čia viskas yra likę kaip anais, tolimais vaikystės laikais. Ko, deja, negaliu pasakyti apie kitas Kelmės kapines, kur vienas už kitą įmantresni paminklai, takeliai tarp gėlėse skęstančių kapaviečių grįsti trinkelėmis. Gražus mirusiųjų miestas, iš kurio gyvieji, pasiduodami kažkokiais kvailai madai, visais būdais stengiasi išvartyti tai, kas brangiausia. Prisiminimus. Šiose kapinėse palaidoti ir mano proseneliai iš tėvelio pusės. Kiek save prisimenu, tiek prisimenu ir tame paprastame antkapyje iškaltą informaciją: apie močiutę Zuzaną (tas vardas mūsų giminėje buvo vienintelis, todėl man buvo gražiausias, netgi studijų laikais kavalieriams sakydavausi esanti Zuzana), jos gi-

Kapinių gidas, Turkija

Kapinės Kelmėje

mimo ir mirties metus, liudijančius ją mirus dar visai jauną; apie senelį Juozą, mūsų giminės ažuolą, nugyvenusį 103 metus. Ir vieną dieną viso to nebeliko – nei Zuzanos, nei Juozo. Nei jų gimimo, nei mirimo metų. Kapinių mada čia paliko tik užrašą, kad čia yra mūsų giminės amžinojo poilsio vieta. Ir tokių madingų kapaviečių čia vis daugiau ir daugiau. O kadangi akmenys dideli ir labai brangūs, atsiranda ir lipdukai ant antkapių *Objektas stebimas vaizdo kameromis*. Keistas jausmas apima, matant tokį užrašą. Mauni kuo toliau nuo tokio kapelio – įsivaizduoji, kaip kažkas iš kažkur tave, prašalaitį, stebi. Brr...

Linksmosios kapinės Rumunijoje

Tokį tad ratą per Kelmę apsukusi grįžtu prie Turkijos kapinaičių. Nei tose, kurios Alanijos centre, prie Kleopatros pliažo, juodojo katino parodytose, nei už kelių kilometrų, ant didžiulio Viduržemio jūros skardžio esančiose, nemačiau nieko panašaus į Lietuvos „gėlių darželius“. Kuklūs, balti antkapiai, kuklios gėlės ir visa informacija – dažniausiai kitoje antkapio pusėje.

Prieš keletą metų lankėmės *Per Lašezo* (Père-Lachaise) kapinėse Paryžiuje, kurios įkurtos 1804 m. specialiu Napoleono Bonaparto įsaku. Jose jau palaidota daugiau kaip milijonas žmonių, tarp jų daug pasaulinio garso atlikėjų, rašytojų, muzikų. Aplankėme Editos Piaf, Oskaro Vaildo, Frederiko Šopeno, Marselio Prusto ir, žinoma, amerikiečių roko legendos Džimo Morisono (Jim Morrison) kapus. Žinia, šio atlikėjo itin kukli laidojimo vieta yra viena labiausiai lankomų šiose senosiose, didybe ir paslaptinguumu alsuojan-

čiose Prancūzijos sostinės kapinėse.

Bene slogiausią įspūdį paliko Kipro kapinės. Nors čia prie kiekvienos kapavietės privestas vanduo, deja, kapai apleisti, žolė sulig žmogaus ūgiu. Susidarė įspūdis, kad į šią vietą vietiniai ateina tik per laidotuves ir čia pat užmiršta kelią į jas. Gaila, kad neišsaugojome tai liudijančių nuotraukų.

Ramybę ir šviesą skleidžia Šveicarijos kapinės. Kai užsukome į mažo miestelio kapinaites, pasijuto me lyg skaitytume istorinę knygą – antkapiai byloja apie velionio darbus, pomėgius. Bandau įsivaizduoti, ką pagalvotų mano gimtosios Kelmės kapinių lankytojai, antkapyje šalia žmogaus vardo ir pavardės pamatę... arklio arba šuns galvą? Matyt labiau pasibaisėtų negu dabar nuo to, kad yra stebimi vaizdo kameromis.

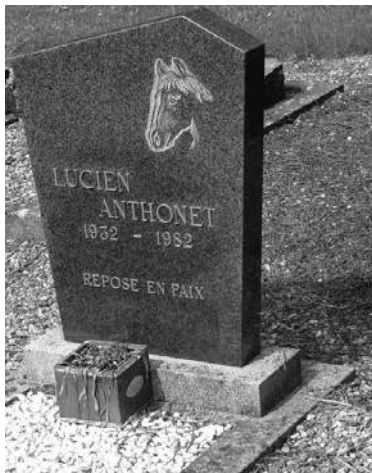
Lisabonos (Portugalija) kapinėse puikiai dera kolumbariumai, panteonai, kapavietės. Šioje šalyje žmonės, lankantys kapus, labai įtariai žiūri į

tuos, kurie vaikšto ir fotografuoja. To nepastebėjau nė vienoje kitoje šalyje.

Tai, kad kapinės gali būti įdomiu lankomu objektu, liudija ir kelionių agentūros, siūlančios aplankyti keičiausias, įdomiausias pasaulio kapines. Pasirodo, yra ir... linksmosios kapinės. Jos – Rumunijoje, Sapantos kaime, netoli sienos su Ukraina. Čia liaudiško meno stiliaus, spalvinguose antkapiuose linksmi (ir nelabai) aprašomos mirusiųjų gyvenimo scenos.

Tokia tad liūdnam šviesi emocija apie kapines – vietą, kurioje prisiminimų erdvę užkariauja marmuras, granitas, metalas, žvakės. Ir gėlės. Daug gėlių. Et, galvoju, kas būtų, jei tiek tų žiedų, tiek to gražaus rūpesčio skirtume artimiesiems, kol jie dar šios žemės keleiviai... Aišku viena, kad žmogiškos šviesos ir šilumos būtų daugiau.

Aurelija Arlauskienė
Nuotraukos autorės

Paminklai Šveicarijos kapinėse

Kapinės Portugalijoje

Po pasaulio *kapines* pasidairius

Kiekviena tauta, kiekviena religija turi savo laidojimo, kapaviečių tvarkymo, lankymo papročius. Keliaudamas po Lietuvą ar po užsienio šalis, mėgstu nueiti į kapines. Nežinau, ar tai gerai, ar blogai, tačiau pasižvalgius po jas, galima pamatyti ne tik daug panašumų iškeliavusiųjų atminimo tradicijose, bet ir daug skirtumų. Keliaujant po skirtingų kultūrų, religijų, papročių, tradicijų šalis, atrandu kažką naujo, kitokio.

CIMITERO MONUMENTALE

Milane – tai yra vienos didžiausių ir gražiausių kapinių Italijoje, vienas lankomiausių šalies nekropolių. Tai lyg atskiras miestas su didžiuliais paminklais, mauzoliejais, prašmatniu įėjimu. Stulbina meno gausa. Šios kapinės tarsi muziejus su daugiau negu 6000 skulptūrų. Kiekvienas paminklas – meno kūrinys. Čia nuolat pilna turistų, zujančių plačiais takais, alėjomis. Šios kapinės išgarsėjo pačioje XIX a. pabaigoje, kai čia palaidotų žymių Italijos žmonių koncentracija pasiekė iki tol neregėtus mastus. 1901 m. čia buvo palaidotas kompozitorius *Giuseppe Verdi*, kiti žymūs žmonės. Čia amžinojo poilsio sugulė didžioji dalis turtingųjų regiono šeimų atstovų. Prabangiais antkapiais, koplyčiomis bei mauzoliejais šios šeimos, regis, atvirai varžosi viena su kita.

Visai kitokios Romos protestantų kapinės **CIMITERO ACATTOLICO PER GLI STRANIERI**. Tai vienintelės ne katalikų kapinės Romoje, kuriose amžinojo poilsio atgulė daug menininkų, skulptorių, rašytojų, mokslininkų, istorikų, diplomatų. Šios kapinės plačiai žinomos kaip protestantų kapinės, nors jose yra daug krikščionių stačiatikių, taip pat žydų, musulmonų ir kitų nekrikščionių kapų. Tai vienos iš seniausių iki šiol veikiančių kapinių Europoje, kurios pradėtos naudoti maždaug 1716 metais.

2016 metais šios kapinės švęs 300 metų jubiliejų. Antkapių užrašai užrašyti daugiau nei penkiolika kalbų. Šiose kapinėse dvelkianti ramybė, aukštaūgiai kiparisai, mažai išmindžioti apsamanoję takeliai įkvepia pamąstymams apie žmogaus per gyvenimą nueitą kelią, mintimis pabendrauti su Amžinybėn išėjusiais, tiesiog pabūti tyloje pačiam su savimi.

Buvusiame Konstantinopolyje, dabartiniame **STAMBULE**, susipina Europos ir Azijos tradicijos. Tai vienas kosmopolitiškiausių miestų pasaulyje. Tačiau jo senamiestyje gyva osmanų imperijos dvasia.

Senamiestis, esantis europinėje miesto dalyje, alsuoja didinga praeitimi. Turistinio senamiesčio centro Sultanahmeto rajone, šalia tramvajaus bėgių, dviejų judrių gatvių sankryžoje, netoli didžiojo turgaus yra senos kapinės. Jos pavadintos Osmanų imperijos didžiojo vizirio pašos Machmudo vardu. Kapinės kasdien atvertos turistų lankymui. Čia palaidoti įžymiausi XVIII–XIX a. Stambulo žmonės. Tai viziriai, sultonai, karvedžiai. Kiekvienas kapas – ištisa ryškus, pilno intrigu, kovos dėl sosto, išdavysčių, meilės gyvenimo istorija. Beveik kiekvienas šiose istorinėse kapinėse palaidotas žmogus mirė ne sava mirtimi. Ant antkapių nėra nei vardo, nei pavardės. Tik iškalti prasmingi Korano žodžiai. Moters kapas pažymėtas paprasta stela, vyro – stelos viršuje esantis burbulas, panašus į vyrišką galvos apdangalą. Mistiškai pasirodė tai, kad kiekviename antkapyje yra iškaltos duobutės. Pasirodo, turkai tiki, kad šios duobutės padeda mirusiojo sielai iškelti aukštybes. Per naktį duobutėse susirenka rasos lašeliai. O ryte atskridę atsigerti paukščiai savo sparnais sielą išneša į dausas. Taip pat labai neįprasta pasirodė ir nustebino tai, kad kapinėse yra kavinė, kurioje galima vakare ramiai pasėdėti, atsigerti turkiškos arbatos, pasišnečiuoti, pamąstyti apie gyvenimą ir būtį.

DIDŽIOJI DAUGUMA GRAIKIJOS gyventojų priklauso krikščioniškai Graikijos ortodoksų Bažnyčiai. Nors ši religija panaši į keletą Rytų Europos tautų Rytų ortodoksų tikėjimą, tačiau Graikijos ortodoksų religija daug kuo skiriasi. Tradicijos šioje šalyje labai susipynę su graikų ortodoksų religija, nes patys graikai yra labai religingi žmonės. Šalia tikėjimo jie labai stipriai pasikliauja ir antgamtinėmis jėgomis. Graikijos salose galima rasti ir nemažai išlikusių pagoniškų ar senųjų, net Antikos dievybes menančių, tikėjimo papročių. Graikijos miestų kapinės yra perpildytos. Daugelyje Europos šalių su kapinių perpildymo problema padeda kovoti krematoriumai. Tačiau Graikijoje įtakinga Ortodoksų Bažnyčia griežtai priešinasi krematoriumų statymui. Pagal Bažnyčios mokymą kūnas turi būti palaidotas, kad galėtų vėl prisikelti. Kai kurie graikai savo artimuosius kremuoti veža į kitas šalis, kur veikia artimiausias krematoriumas. Tačiau net palaikus kremuoti pasiryžę graikai susiduria su kliūtimis. Bažnyčia atsisako atlikti atsisveikinimo su velioniu ceremonijas, jeigu žino, kad palikai bus sudeginti. Todėl gudraudami graikai kartais apsimeta, kad artimąjį ketina laidoti kiek vėliau ir kitoje vietoje.

Kretos saloje teko aplankyti keletą kapinių įvairiuose miesteliuose. Visos jos tviska baltu marmuru ir gausybe dirbtinių gėlių. Keistai ir įdomiai atrodė tai, kad vietoj paminklų stovi marmurinės dėžutės, įstiklintos iš priekio ir nugaros, o jose sudėti palaidotą žmogų, jo profesiją, pomėgius apibūdinantys daiktai – atversta knyga ir akiniai, nebaigtas mežginys su virbalais ir siūlais, darbo įrankiai ar vaikučio žaisliukai. Kuklu ir iškalbinga.

Įrašai protėvių kalba

Lietuvos evangelikų liuteronų bažnyčios Konsistorijos įsteigta VšĮ „Augustana“ nuo 2009 m. vykdo projektą, kuriuo siekiama apsaugoti Mažosios Lietuvos neveikiančiose evangelikų liuteronų kapinėse išlikusius antkapinius paminklus, sukurti apibendrinamąją duomenų bazę. Kasmet daroma ne tik vis naujų apleistųjų kapinių inventorizacija, bet ir remontuojama, valoma, tvarkomi antkapiai, paminklai, bendradarbiaujant su vietovės seniūnais, kurie išvalo, paruošia kapines, nes jos dažnai virtusios jei ne mišku, tai krūmynu.

„Ilsėkis linksmai“ – tai tik viena, tačiau bene labiausiai netikėta epitafija, šią vasarą aptikta tvarkant senąsias Mažosios Lietuvos liuteronų kapines.

Ketvirtus metus projektui vadovaujantis nuo Pamario krašto kilęs A. Šveikauskas pabrėžia, jog tvarkyti senąsias kapines reikia mokėti. O ypač svarbu suvokti aptinkamų radinių vertę. Antai ant senųjų liuteroniškų kryžių epitafijos dedamos iš abiejų pusių: vienoje užrašomas velionio vardas ir pavardė, gimimo ir mirties metai, o kitoje – Biblijos

ar giesmių citatos, gražūs žodžiai, palinkėjimai. „Svarbiausia, kad tie užrašai yra nenorminta lietuvių kalba, kuria kalbėjo Mažvydas, Donelaitis, – tai mūsų protėvių šišioniškių šnekta. Esu radęs epitafiją su užrašu „Čion ilsės mona motriška ir motina mona vakų“. Štai kodėl svarbu šiuos kryžius išsaugoti kaip mūsų raštijos paminklus“, – aiškina projekto vadovas.

Kasmet prie liuteroniškų kapinių tvarkymo entuziastų prisijungiantys mokslininkai Marija ir Martynas

Purvinai atkreipia dėmesį, kad jose buvę mediniai krikštai dažniausiai esti sunykę, tačiau randama įdomių akmeninių paminklų su neobarokinio stiliaus apvadais, neoklasicistinių stelių. Šiomet tikra staigmena tapo po augalų lapais rasta sveika knyga – balto porceliano antkapinis elementas, simbolizuojantis Šventąjį Raštą. Iš įrašų matyti, kad ji skirta septynerių metų mergaitei.

Ne pirmus metus ekspedicijoje dalyvaujanti Audronė Vyšniauskienė, Kultūros paveldo departamento vyriausioji valstybinė inspektorė, atkreipia dėmesį į savitą evangelikų liuteronų kapinių kultūrą: kapams skiriami maži ploteliai, nėra didelių aptvarų, sodinamos daugiametės gėlės – visa tai supaprastina amžinojo poilsio vietos priežiūrą.

Iš „Lietuvos evangelikų kelias“,
2015 Nr.9, Kur kapinių kryžiai
prabyla Mažvydo kalba

<http://liuteronai.lt/Pradzia/Aktualu/Kur-kapiniu-kryziai-prabyla-Mazvydo-kalba>

Evangeliška kapo sutvarkymo tradicija

Buvo įprasta, jog kapinės būdavo bendruomenės ar visos bendrijos nuosavybė. Įkuriamos vietinės bendruomenės, jos pačios pastangomis, lėšomis. Kapavietės išsidalinamos burtų keliu, sudaromi kapinių planai. Kapinės suskirstomos kapaviečių ploteliais. Už kapavietę atsako įgaliotas šeimos/giminės atstovas (galva, įprastai vyriausias amžiumi vyras). Jau artėjant rytų karo frontui prie mūsų šalies sienų, Lietuvos evangelikų reformatų Sinodas priėmė sprendimą, jog visos vietinių bendruomenių kapinės turi pereiti Sinodo lygmens administravimui. Suprantama, jog dėl prasidėjusios sovietizacijos šis kanonas nebuvo įgyvendintas. Visos kapinės buvo nacionalizuotos. Politinė šalies laisvė atvėrė perspektyvą geriems pokyčiams. Lietuvos Respublikos Seimas jau yra priėmęs Įstatymą, kuris atveria kelią konfesinių kapinių įsteigimui. Esant gerai politinei valiai ir Bažnyčios norui, tikėtina, jog konfesinis kapinių statusas gali būti sugrąžintas konkrečioms nacionalizuotoms kapinėms. Tokiu atveju, Bažnyčia turėtų pasirūpinti tokių kapinių administravimu, kuris

ESMINIAI PRINCIPAI:

*Paminklas yra skirtas
Dievo garbei ir palaidotojo
krikščionio atminimui.*

*Praktiškumas
(kuo mažesnis priežiūros
reikalavimas), kuklumas.*

galėtų užtikrinti evangelikų kapinių tradicijų teisinę apsaugą. Kol to nėra, tradicijos tęstinumas lieka atskirų kapaviečių naudotojų valioje. Tenka pripažinti, jog laikui bėgant, ta valia kinta, pasiduoda laikmečio madoms. Nes kinta kapaviečių priežiūrėtojų pasaulėžiūra, t. y. tikibinės pažiūros. Mūsų visuomenė tolsta nuo krikščioniškųjų vertybių, virsta vis labiau stambeldiška.... Tai daro įtaką kapinėms: kuo jos arčiau miesto, kuo labiau naudojamos, tuo jose daugiau tokios visuomenės tikėjimo nuostatas atspindinčios „architektūros“ ir kapaviečių tvarkymo stiliaus. Neminėsiu blogų pavyzdžių, bet atkreipsiu dėmesį į evangeliškos kapavietės ir paminklo esmines detales. Paminkle, kaip taisyklė, nėra vaizduojami atvaizdai ar

skulptūros. Jame privalo būti palaidotojo pilni duomenys: asmens vardas, pavardė, gimimo ir mirties metai, mėnuo ir diena. Toje pačioje arba kitoje paminklo pusėje įrašoma Šv. Rašto citata, su nuoroda. Paminklas gali būti status arba gulščias, dengiantis palaidojimo vietą. Pati šeimos kapavietė gali būti apjuosta metaline tvorele. Tačiau, labiau paplitusi tradicija buvo nejuosti tvorelėmis, bet tą plotą nuberti smėliu arba visai užleisti žole. Taip kapinėse nesusidaro atskirų uždarų erdvių, jos „lengvesnės“, šviesios ir žalios. Kapinėse auganti žolė nušienaujama bendrai, todėl kapinės tampa laibiau panašios į parką, nei į atskirus kvadratinius gėlynus. Patogu pereiti per kapines, susiburti prie vienos ar kitos kapavietės. Ypač senose, nedidelėse evangelikų reformatų kapinaitėse galima pastebėti stiprų bendruomenės akcentą, kai nėra atitveriamos individualios kapavietės, bet bendromis kapaviečių šeiminių pastangomis supiltinės kapinės apjuosiamos brangia mūrine tvora, įrengiami vartai su varpu.

Kun. Rimas Mikalauskas

Vengrijos Reformatų Bažnyčios naujasis Generalinis Sekretorius

Lapkričio 18–19 d. Vengrijos reformatų Bažnyčios Sinodas, susirinkęs į antrąją eilinę sesiją, išrinko naują Generalinį Sekretorių. Juo tapo 28 metų amžiaus, Reformatų Karolio Gasparo universitete įgytus istorijos bakalauro ir teologijos magistro laipsnius turintis Andrásas László Gėras. Be to, Katalikų Pázmány Péter universitetas, kuriame jis nuo 2011 m. studijavo hebraistiką ir judaistiką, yra jam suteikęs religijos istorijos magistro laipsnį.

Vyskupas Istvánas Szabó, atidarydamas Sinodo sesiją, kalbėjo apie vasarą šalyje susidariusią kritinę pabėgėlių padėtį, krikščionių persekiojimą, teroristų atakas, karingai nusiteikusių aplinką. Todėl, kaip parašyta ir Šventajame Rašte, turime dar labiau rūpintis savo namiškiais.

Vyskupas taip pat akcentavo svarbą kalbėti apie krikščionių persekiojimą, kvietė prisiminti praėjusio karo Užkarpatės ir Transilvanijos pabėgėlius, kur ir dabar teisybė neatstatyta. Jis sakė, kad jie vis dar meldžiasi dėl Miko Šekelio aukštosios mokyklos. Slovakijoje kovojama dėl mokymo vengrų kalba ir kad jiems ir toliau tenka rūpintis vengrų bendruomenė-

András László Gėras

mis diasporose.

Sesijos dienotvarkėje buvo artėjantis Jubiliejus ir Gulago atminties metai, taip pat ataskaita apie Starpointo reformatų jaunimo festivalį.

2016 metais ruošiamasi paminėti Antrojo Šveicariškojo tikėjimo išpažinimo 450 metų sukaktį. Jubiliejui bus atspausdintas naujas Išpažinimo vertimas.

Viso pasaulio protestantų Bažnyčios 2017 metais rengiasi švęsti Reformacijos judėjimo 500 metų sukaktį. Daug darbų jau yra padaryta šiam svarbiam Jubiliejui, tuo labiau kad tais pačiais metais Vengrų Reformatų Bažnyčia švęs 450 metų įkūrimo Jubiliejų. Be kitų programų, sostinė Debrecenas dalyvaus dvejose tarptautinėse ekumeninėse progra-

mose, kurios duos įvairių patirčių ir paskatins pasidomėti šio miesto istorija, kuriame 1567 metais įvyko pirmasis Vengrų Reformatų Bažnyčios generalinis Sinodas.

Šiais metais Vengrija prisimena 800 tūkst. civilių ir karių, prieš 70 metų ištremtų į Gulagą, į Tarybų Sąjungos lagerius. Vengrijos vyriausybė 2015 metais buvo sudariusi koordinacinį komitetą Gulago atminties metams paminėti. Sinodas planuoja organizuoti tematinės konferencijas apie tai, ką patyrė Vengrijos reformatai tais išmėginimų metais.

Sinodo suvažiavime dalyvavo partneriai iš užsienio: vyr. kun. Ivanas ir Mauryna Pattersonai iš Airijos presbiterionų Bažnyčios, kun. Richardas ir Karolyna Otternessai, misionieriai iš Amerikos Reformatų Bažnyčios, kun. Jeongas Chae Hwa ir Jungas Hye Yungas iš Korėjos Presbiterionų Bažnyčios, kun. Kimas Seon Koo iš Presbiterionų Bažnyčios Korėjos Respublikoje, Miriama Buffa iš Valdiečių Evangelikų Bažnyčios, dabar tarnaujanti Vengrijoje ir kt.

„V.r.ž.“ inf.
pagal www.reformatus.hu

Patvirtintos idėjos penkioms viešosioms Biržų miesto erdvėms

Lapkričio 26–29 dienomis Biržuose vyko paskutinis kūrybinių dirbtuvių „Biržų viešųjų erdvių vizija“ etapas. Jo metu trys architektūrinės komandos kūrė ir pristatė Savivaldybės vadovams ir visuomenei projektus penkioms viešosioms Biržų miesto erdvėms: Pilies teritorija, parkas greta Reformatų ir J. Bielinio gatvių, J. Janonio ir Miesto aikštės ir želdynas Žvejų gatvėje.

Tris dienas kartu su profesionalių architektų komandomis dirbo ir pasiūlymus teikė Biržų aštuoni „ambasadoriai“, tarp jų reformatai LERB kuratorius Donatas Balčiauskas ir Biržų parapijos pirmininkas Merūnas Jukonis.

Šių erdvių sutvarkymas inicijuojamas remiantis 2014 m. parengta Biržų miesto kompleksinės plėtros

2014–2020 m. galimybių studija. Kūrybinių dirbtuvių rezultatai bus pagrindas rekomendacijoms 5 viešųjų erdvių Biržuose architektūriniams konkursams organizuoti ateityje (planuojama 2016, 2017 m.).

Lapkričio 27–28 dienomis architektai ir ambasadoriai intensyviai darbavosi Pilies arsenale, o šeštadienio naktį intensyviai darbas truko net

iki 5 val. ryto. Bendro profesionalių architektų ir „ambasadorių“ darbo vaisiai lapkričio 29 d. pristatyti Pilies arsenale vykusiame idėjų ir pasiūlymų, kaip užstatyti Biržų viešąsias erdves pristatyme ekspertams ir Savivaldybės vadovams bei viešame aptarime su visuomene.

Pagal www.birzai.lt

Popiežius aplankė Romos liuteronų bendruomenę

Lapkričio 15 d. – sekmadienio vakare popiežius Pranciškus aplankė Romos liuteronų parapiją. Valandėlę pabendravo su bendruomenės nariais, atsakinėjo į jų klausimus, kartu su jais meldėsi ir po Evangelijos skaitinio pasakė trumpą kalbą.

Komentuodamas ekumeninės maldos metu skaitytą Evangeliją, popiežius sakė, kad per paskutinįjį teismą Jėzus mūsų neklaus ar mokėmės katekizmo, ar dalyvavome Mišiose, bet klaus koks buvo mūsų santykis su vargšais, ar jiems padėjome, ar tarnavome. Jis pats, būdamas Dievas, nusizemino priimdamas tarno išvaizdą. Jis mums duoda pavyzdį kaip tarnauti, atjausti, dalintis su kitu žmogumi konkrečioje gyvenimo tikrovėje. Kristaus mums rodomas tarnavimo kelias – tai ir pavyzdys katalikų ir

liuteronų ekumeniniam dialogui. Mūsų tarpusavio santykiuose būta bjaurių momentų, persekiojimų, gyvų sudegintų žmonių. Turime prašyti už tai atleidimo. Turime prašyti atleidimo už nevienybės skandalą,

už papiktinimą. Turime prašyti malonės, kad taptume Viešpaties sutaikinta įvairove.

Info: Vatikano radijas

Nuotrauka ANSA

Amžinybės sekmadienis

Europos protestantų Bažnytinių metų kalendoriuje ši atmintina diena atsirado palyginti neseniai.

1816 metais Prūsijos karalius Friedrichas Vilhelmas Trečiasis išleido įsakymą, pagal kurį Prūsijos liuteronų bažnyčia privalėjo sekmadienį prieš Adventą paskirti mirusiųjų prisiminimui.

Taip liturginiame kalendoriuje atsirado Amžinybės sekmadienis.

Ši tradicija gana sparčiai prigijo ir gretimų šalių bažnyčiose – liuteronų ir reformatų – ir turėjo pakeisti katalikišką Visų Šventųjų šventę.

Tą dieną bažnyčiose prisimenami visi per metus mirę parapijiečiai, giedamos atitinkamos giesmės.

Kitą sekmadienį jau prasideda nauji liturginiai Bažnyčios metai, švenčiame pirmą Advento sekmadienį, degame pirmą iš keturių žvakių Advento vainike.

„V.r.ž.“ inf.

*Konsistorijos sprendimu
(protokolo Nr. 18-111, 9kl.)
kviečiamas neeilinis Sinodas
2015 m. gruodžio 19 d.,
11 val. Biržuose*

„Susirinkite ir ateikite, prieikite arčiau, tautų likučiai! Neišmano nieko tie, kurie nešiojasi stabus iš medžio ir meldžiasi dievui, negalinčiam išgelbėti. Sikite šen, drauge pasitare ir pasakykite, kas paskelbė tai kadaise, išpranašavo tai iš anksto? Argi ne aš, Viešpats, be kurio nėra kito dievo? Tik aš vienas - teisingas ir išvaduojantis Dievas!“

Izajjo 45, 20-21

I N F O R M A C I J A

Spalio 25 d. Lietuvių evangelikų liuteronų Čikagos Tėviškės parapijoje buvo dviguba šventė – paminėjo Reformacijos dieną ir kunigo Liudo Miliausko tarnystės šioje parapijoje dešimties metų sukaktį. Šventiškai išpuoštoje bažnyčioje pamaldas laikė ne tik kunigas Liudas Miliauskas, bet kartu ir Lietuvių evangelikų liuteronų Išganytojo parapijos kunigas Algimantas Žilinskas, specialiai atvykęs iš Toronto, Kanados, bei evangelikų reformatų kunigė diakonė Erika Brooks, kuri perdavė kunigui Liudui sveikinimus nuo Ziono liuteronų evangelikų liuteronų parapijos bei liuteronų evangelikų reformatų iševijijoje bendruomenės. Pamaldose dalyvavo ir už gražią tarnystę, atnaujintą sekmadieninę mokyklėlę bei kitus per dešimtmetį nuveiktus darbus kunigui Liudui Miliauskui dėkojo vyskupas emeritas Hansas Dumpys. /Inf. iš www.draugas.org/.

Lapkričio 7 d. Vilniaus ev. reformatų bažnyčioje kun. Raimondo Stankevičiaus ir artimųjų akivaizdoje santuokos įžadus po 50 metų pakartojo Bronislava ir Gytis Adolfas Krikščikai.

Lapkričio 12–14 d. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmuose vyko tarptautinė mokslinė konferencija **KUNIGAİKŠČIAI RADVILOS**. *Garsiausia Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės didikų giminė*. Konferencijoje dalyvavo kunigaikščiai Motiejus, Mikalojus

ir Dominykas Radvilos, Mikalojaus Radvilos Juodojo – Nesvyžiaus-Olykos šakos palikuonys.

Lapkričio 22 d. Lietuvos ev. reformatų Bažnyčioje tarnaujantis kunigas misionierius Frankas van Dalenas svečiavosi Vilniaus Tikėjimo Žodžio Bažnyčioje, sakė pamokslą „Pašaukimas“ pagal Šv. Rašto Apreiškimo knygos 10 skyrių, vertė lektorius Vaidotas Ickys.

Lapkričio 25 d. Čekijos Respublikos ambasada buvo pakvietusi į paskaitą „Janas Husas ir čekų reformacija Čekijos ir Lietuvos santykių fone“ Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmuose. Paskaitą apie Viduramžių Čekijos intelektualą, mąstytoją bei pamokslininką Janą Husą (1369–1415), kuris prieš 600 metų buvo gyvas sudegintas Konstancoje, skaitė Karlo universiteto dėstytojas Dušanas Coufale.

Lapkričio 27 d. Užsienio reikalų ministerija Vilniuje LDK valdovų rūmų renesansinėje salėje buvo surengusi Nacionalinius maldos pusryčius tema „Ar religijos sukelia konfliktus ir karus?“. Juose be Lietuvos tradicinių bažnyčių vadovų dalyvavo Prancūzijos Bordo miesto imamas Tareq Oubrou, rabinas iš Paryžiaus Levi Matusof. Lietuvos ev. reformatų Bažnyčiai atstovavo gen. superintendentas kun. Tomas Šernas ir kun. Raimondas Stankevičius.

VILNIAUS BAŽNYČIOS ŠILDYMO ĮRENGIMUI LAPKRIČIO MĖN. PAAUKOJO:

100 €

E. Mekaitė,
R. Mekaitė

50 €

H. Barauskas
B. Barauskienė
R. Bareikienė
A. Dagys
O. Dučinskienė
G. Garmutė
D. Gerdvilienė
D. Indriūnaitė
D. Januševičienė
A. Jodinskas
L. Klimaševskienė
V. Pažusienė
R. Pliuškevičius
A. Pliuškevičienė
K. Suveizdis
O. Tamulėnaitė
G. Vaitiekūnas
R. Vaitiekūnienė

25 €

R. Apšegienė
V. Apšegaitė

20 €

M. Vasiliauskienė

12 €

G. Petrauskaitė

DĖKOJAME AUKOJUSIEMS

Sąskaita Vilniaus parapijos reikmei

AB banke „Swedbank“
Lietuvos evangelikų reformatų
bažnyčios – UL – Sinodas,
įm.k.192100594

sąskaita Swedbanke
LT137300010103644807
SWIFT/BIC kodas HABALT22,

Bronislava ir Gytis Adolfas Krikščikai su artimaisiais

Parapijos buhalterė
Laima Krikščikienė

Sveikiname

IRENA MEKAITE-TOKAREVA,
lapkričio 30 d. atšventusių 85-ių metų sukaktį.

Linkime sveikatos ir gausios Dievo palaimos!

Vilniaus ev. reformatų parapijos taryba

Sveikiname

Auksinių vestuvių proga
BRONISLAVA IR GYTI KRIKŠČIKUS.

Vilniaus ev. reformatų parapijos taryba

Leidinio spaudos rėmėjas

Birbinių g. 4a, LT-02121, Vilnius
tel.: +370 5 2627585
mob.tel.: +370 655 24403
Linksmoji g.5, LT-02041, Vilnius
tel.: +370 5 2639004
mob.tel.: +370 652 11944
www.klion.lt

Laida EVANGELIKAMS
„KELIAS“

Per „LRT Kultūra“ –
kas antrą šeštadienį 10.15 val.

kartojama per tą patį kanalą
kitą šeštadienį 10.15 val.

Laidos redaktorė ir režisierė
Irena Morkevičienė,
iremor@lrt.lt
tel. 861410765

Laiškus redakcijai galite rašyti:

Pylimo 20-13, Vilnius,
Vilniaus ev. reformatų parapijos raštinė,
el.paštas: dalija@mail.lt

Parengė Dalija Gudliauskienė,
tel. 8 685 74 951

Redagavo, spausdino
Danutė Kavaliauskienė,
Damian Finer

Leidėjas:
Vilniaus ev. reformatų parapija
Tiražas 100 egz.

Leidėjai straipsnius taisy ir trumpina
savo nuožiūra

Laikraštis platinamas už auką.
Leidžiamas tik iš surinktų aukų.